

คู่มือ
การดำเนินงาน
มูลนิธิและสมาคม

**คู่มือการดำเนินงาน
มูลนิธิและสมาคม**

คำแนะนำการจัดตั้งและดำเนินงานมูลนิธิและสมาคม

สมาคมสันนิบาตมูลนิธิแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ (ส.ม.ท.) และสมาคมสันนิบาตสมาคมแห่งประเทศไทย (ส.ส.ท.) ได้พิจารณาเห็นว่า ในปัจจุบันมีผู้สนใจก่อตั้งมูลนิธิและสมาคมกันมาก แต่ยังไม่เข้าใจการดำเนินการจัดตั้งว่ามีขั้นตอนอย่างไรเมื่อได้รับอนุมัติให้จัดตั้งต้องดำเนินการอย่างไร จึงเห็นสมควรจัดทำคำแนะนำการจัดตั้งและดำเนินงานมูลนิธิและสมาคมขึ้น เพื่อให้เข้าใจโดยง่ายและเป็นการอำนวยความสะดวกในแนวทางปฏิบัติ

มูลนิธิ

ความหมายของมูลนิธิ

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 110 ได้บัญญัติความหมายของมูลนิธิไว้ว่า

มูลนิธิ ได้แก่ ทรัพย์สินที่จัดสรรไว้โดยเฉพาะสำหรับวัตถุประสงค์เพื่อการกุศลสาธารณะ การศาสนา ศิลปะ วิทยาศาสตร์ วรรณคดี การศึกษา หรือเพื่อสาธารณประโยชน์อย่างอื่น โดยมีได้มุ่งหาผลประโยชน์มาแบ่งปันกัน และได้จดทะเบียนตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้

การจัดการทรัพย์สินของมูลนิธิ ต้องมิใช่เป็นการหาผลประโยชน์เพื่อบุคคลใดนอกจากเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของมูลนิธินั่นเอง

กล่าวโดยสรุป ความหมายของมูลนิธิตามข้อกำหนดข้างต้นนี้ ให้ความสำคัญอยู่ที่ทรัพย์สิน คือ เป็นการนำเอาเงินสด และอสังหาริมทรัพย์มารวมกันเข้าเป็นทรัพย์สินเพื่อทำกิจกรรมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ดังจะเห็นได้จากหลักเกณฑ์ของการจัดตั้งมูลนิธิ ซึ่งทางราชการได้กำหนดหลักการและจำนวนเงินทุน “ทุนทรัพย์เริ่มแรก” ที่นำมาจดทะเบียนไว้ดังนี้ ในการจดทะเบียนจัดตั้งมูลนิธิต้องมีกองทุนเป็นเงินสดไม่น้อยกว่า 500,000 บาท ถ้าเป็นทรัพย์สินอย่างอื่นต้องมีเงินสดไม่น้อยกว่า 250,000 บาท และเมื่อรวมกับทรัพย์สินอื่นแล้วต้องมีมูลค่าไม่น้อยกว่า 500,000 บาท

แต่ถ้ามูลนิธิที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการสังคมสงเคราะห์ส่งเสริมการศึกษา การกีฬา ศาสนา สาธารณภัย และเพื่อการบำบัดรักษา ค้นคว้าป้องกันผู้ป่วยจากยาเสพติด เอดส์ หรือมูลนิธิที่ก่อตั้ง โดยหน่วยงานของรัฐได้รับการผ่อนผันให้มีทรัพย์สินเป็นกองทุนไม่ต่ำกว่า 200,000 บาท ถ้าเป็นทรัพย์สินอย่างอื่นจะต้องมีเงินสดไม่น้อยกว่า 100,000 บาท และเมื่อรวมกับทรัพย์สินอื่นแล้วต้องมีมูลค่าไม่น้อยกว่า 200,000 บาท

การเตรียมการจัดตั้งมูลนิธิ

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 111^{ฉบับ} ได้กำหนดให้มูลนิธิต้องมีข้อบังคับและต้องมีคณะกรรมการของมูลนิธิ ประกอบด้วยบุคคลอย่างน้อย 3 คน เป็นผู้ดำเนินกิจการของมูลนิธิตามกฎหมายและข้อบังคับของมูลนิธิ

การก่อตั้งมูลนิธิต้องมีบุคคลหรือคณะบุคคลมาร่วมกันปรึกษาหารือเพื่อดำเนินการในเรื่องดังต่อไปนี้

1. ทรัพย์สินที่จะจัดตั้งมูลนิธิ
2. จัดทำข้อบังคับของมูลนิธิ
3. กำหนดที่ตั้งของสำนักงานมูลนิธิ
4. แต่งตั้งและกำหนดตำแหน่งกรรมการมูลนิธิ เช่น ประธานกรรมการ รองประธานกรรมการ เภรียญิก เลขานุการ เป็นต้น
5. แต่งตั้งบุคคล เพื่อบอหมายให้ดำเนินการในเรื่องการยื่นเรื่องขอจัดตั้งมูลนิธิ เมื่อได้ประชุมกันกระทำการตามข้อ 1-5 แล้วให้ผู้ได้รับมอบหมายจัดทำเอกสารเพื่อยื่นเรื่องขอจัดตั้งมูลนิธิ จำนวน 3 ชุด ดังนี้

1. รายชื่อเจ้าของทรัพย์สินและรายการทรัพย์สินที่จะจัดสรรสำหรับ
มูลนิธิได้แก่ หนังสือรับรองจากธนาคารหรือโฉนดที่ดินกรณีทรัพย์สินที่จะยก
ให้เป็นที่ดิน

2. หนังสือคำมั่นสัญญาว่าจะให้ทรัพย์สินแก่มูลนิธิของเจ้าของทรัพย์สิน
ตาม (1) ที่มีผลตามกฎหมาย

3. หนังสือรับรองราคาประเมินที่ดินของเจ้าพนักงานที่ดินและสำเนา
โฉนดที่ดิน (กรณีมีที่ดินเป็นทุนทรัพย์ที่จะจัดตั้งมูลนิธิ)

4. ข้อบังคับมูลนิธิ

5. แผนผังโดยสังเขปแสดงที่ตั้งสำนักงานใหญ่และที่ตั้งสำนักงาน
สาขาทั้งปวง (ถ้ามี)

6. หนังสืออนุญาตจากเจ้าของหรือผู้ครอบครองให้ใช้สถานที่ตาม
ข้อ 5 พร้อมด้วยหลักฐานแสดงกรรมสิทธิ์หรือสิทธิในการครอบครองของ
ผู้มีอำนาจอนุญาต

7. รายชื่อ ที่อยู่ และอาชีพของผู้จะเป็นกรรมการของมูลนิธิทุกคน

8. สำเนาภาพถ่ายบัตรประจำตัวประชาชนหรือบัตรประจำตัวอื่นที่
ส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจออกให้ และสำเนาภาพถ่าย
ทะเบียนบ้านของบุคคลตาม (1) และ (2) หรือหลักฐานอื่นที่สามารถแสดง
สถานภาพของบุคคลและถิ่นที่อยู่ในทำนองเดียวกันในกรณีที่บุคคลดังกล่าว
เป็นผู้ไม่มีหลักฐานตามที่กำหนด เช่น คนต่างด้าวหรือพระภิกษุ

9. สำเนารายงานการประชุมจัดตั้งมูลนิธิ

10. สำเนาพินัยกรรม ในกรณีที่การขอจดทะเบียนมูลนิธิหรือการจัด
ทรัพย์สินสำหรับมูลนิธิเกิดขึ้นโดยผลของพินัยกรรม

11. อื่น ๆ (ถ้ามี)

การจดทะเบียนการจัดตั้งมูลนิธิ

ก. ในเขตกรุงเทพมหานคร ปลัดกระทรวงมหาดไทยเป็นนายทะเบียนมูลนิธิ

ข. ในเขตจังหวัดอื่น ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นนายทะเบียนมูลนิธิ การยื่นเรื่องขอจดทะเบียนจัดตั้งมูลนิธิ มีขั้นตอนปฏิบัติการดังนี้

ก. ในเขตกรุงเทพมหานคร

* ผู้ขอตั้งมูลนิธิ จะต้องจัดทำเอกสารหลักฐาน (จำนวน 3 ชุด) เพื่อยื่นคำร้องขอจดทะเบียนจัดตั้งมูลนิธิตามแบบ (ม.น.1) ต่อนายทะเบียนมูลนิธิแห่งท้องที่ที่สำนักงานมูลนิธิจะจัดตั้งขึ้นในเขตกรุงเทพมหานครให้ยื่น ณ สำนักงานเขต

* เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ของสำนักงานเขตรับคำร้องแล้วจะตรวจสอบคำขอและหลักฐานต่าง ๆ ตรวจสอบชื่อของมูลนิธิว่าเป็นไปตามหลักเกณฑ์การตรวจสอบ/สอบสวนผู้ที่จะเป็นกรรมการทุกคน ว่ามีฐานะและความประพฤติเหมาะสมที่จะดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของมูลนิธิหรือไม่

* พนักงานเจ้าหน้าที่ของสำนักงานเขตเสนอความเห็นต่อนายทะเบียน โดยส่งเรื่องไปกองปกครองและทะเบียนสำนักปลัดกรุงเทพมหานครเพื่อตรวจสอบกลั่นกรองอีกชั้นหนึ่ง ก่อนส่งให้นายทะเบียนมูลนิธิกรุงเทพมหานคร (ปลัดกระทรวงมหาดไทย) พิจารณานุญาตซึ่งหากเห็นว่าถูกต้องจะส่งไปยังกระทรวงมหาดไทย

* เมื่อนายทะเบียนมูลนิธิกรุงเทพมหานครได้รับเรื่องแล้วหากพิจารณาเห็นว่าวัตถุประสงค์ของมูลนิธิเกี่ยวกับหน่วยงานใด นายทะเบียนจะส่งคำขอจดทะเบียนดังกล่าวไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสอบถามความเห็นก่อนที่นายทะเบียนจะดำเนินการพิจารณารับจดทะเบียนต่อไป (ถ้าวัตถุประสงค์ของมูลนิธิไม่เกี่ยวกับงานใดก็ไม่ต้องสอบถาม)

* หากนายทะเบียนมูลนิธิกรุงเทพมหานครพิจารณาอนุญาตก็จะออกใบสำคัญแสดงการจดทะเบียนจัดตั้งเป็นมูลนิธิ (ม.น.3) และส่งประกาศการอนุญาตให้ตั้งเป็นมูลนิธิไปยังสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีเพื่อลงในราชกิจจานุเบกษาแล้วส่งเรื่องคืนไปยังสำนักงานเขตเพื่อแจ้งให้ผู้ขอมารับใบสำคัญฯ และชำระค่าธรรมเนียมตามกฎหมายกระทรวง (200 บาท)

ข. ในเขตจังหวัดอื่น นอกเขตกรุงเทพมหานคร

* ผู้ขอตั้งมูลนิธิ จะต้องจัดทำเอกสารหลักฐาน (จำนวน 3 ชุด) เพื่อยื่นคำร้องขอจดทะเบียนจัดตั้งมูลนิธิตามแบบ (ม.น.1) ต่อนายทะเบียนมูลนิธิจังหวัด ณ ที่ว่าการอำเภอที่ที่สำนักงานใหญ่มูลนิธิจะจัดตั้งขึ้น

* เมื่อนายอำเภอท้องที่ที่ได้รับเรื่องขอจดทะเบียนจัดตั้งมูลนิธิจากผู้ขอแล้ว จะทำการตรวจสอบ/สอบสวนผู้ที่จะเป็นกรรมการทุกคนว่ามีฐานะและความประพฤติเหมาะสมในการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของมูลนิธิหรือไม่ เมื่อทำการตรวจสอบ/สอบสวนเสร็จแล้ว รวบรวมหลักฐานทั้งหมดไปยังจังหวัด

* เมื่อจังหวัดได้รับเรื่องแล้วหากพิจารณาเห็นว่าวัตถุประสงค์ของมูลนิธิเกี่ยวกับหน่วยงานใด จังหวัดจะส่งคำขอจดทะเบียนดังกล่าวไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสอบถามความเห็นก่อน (ถ้าวัตถุประสงค์ของมูลนิธิไม่เกี่ยวกับงานใดก็ไม่ต้องสอบถาม)

* หากผู้ว่าราชการจังหวัดในฐานะนายทะเบียนมูลนิธิจังหวัดพิจารณาอนุญาตก็จะออกใบสำคัญแสดงการจดทะเบียนจัดตั้งเป็นมูลนิธิ (ม.น.3) และส่งประกาศการอนุญาตให้ตั้งเป็นมูลนิธิไปยังสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีเพื่อลงในราชกิจจานุเบกษาแล้วส่งเรื่องคืนไปยังอำเภอเพื่อแจ้งให้ผู้ขอมารับใบสำคัญฯ และชำระค่าธรรมเนียมตามกฎหมายกระทรวง (200 บาท)

การจดทะเบียนเปลี่ยนแปลงมูลนิธิ

มูลนิธิเป็นนิติบุคคลที่ต้องดำเนินการภายในกรอบแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ.2535 กฎกระทรวงและข้อบังคับของมูลนิธิที่กำหนดไว้หากต้องมีการตั้งกรรมการขึ้นใหม่ทั้งชุด หรือเปลี่ยนแปลงกรรมการมูลนิธิเนื่องจากพ้นวาระดำรงตำแหน่งตามข้อบังคับหรือมีการแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับของมูลนิธิ มูลนิธิต้องยื่นเรื่องราวตามแบบ (ม.น.2) พร้อมเอกสารหลักฐานจำนวน 3 ชุด เพื่อขอจดทะเบียนเปลี่ยนแปลงต่อนายทะเบียนแห่งท้องที่ที่สำนักงานใหญ่ของมูลนิธิตั้งอยู่ภายใน 30 วันนับแต่วันที่คณะกรรมการมูลนิธิมีมติโดยมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1. การจัดทำเอกสารหลักฐาน

ก. กรณีเปลี่ยนแปลงกรรมการมูลนิธิ เอกสารประกอบด้วย

1) สำเนารายงานการประชุมที่แสดงถึงมติของคณะกรรมการของมูลนิธิที่ให้มีการแต่งตั้งกรรมการขึ้นใหม่ทั้งชุดหรือการเปลี่ยนแปลงกรรมการของมูลนิธิ (การจัดทำระเบียบวาระการประชุมเพื่อแต่งตั้งกรรมการขึ้นใหม่ทั้งชุดหรือเปลี่ยนแปลงกรรมการให้ระบุไว้ในระเบียบวาระเพื่อพิจารณาเท่านั้น)

2) สำเนาบัญชีรายชื่อคณะกรรมการของมูลนิธิชุดเดิม

3) รายชื่อ ที่อยู่ และอาชีพของผู้ที่จะเป็นกรรมการของมูลนิธิที่ขอ แต่งตั้งขึ้นใหม่ทั้งชุดหรือที่ขอเปลี่ยนแปลง

4) สำเนาข้อบังคับของมูลนิธิ

5) สำเนาภาพถ่ายบัตรประจำตัวประชาชนหรือบัตรประจำตัวอื่นที่ส่วนราชการหน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจออกให้ และสำเนาภาพถ่ายทะเบียนบ้านของกรรมการของมูลนิธิที่จะแต่งตั้งขึ้นใหม่ตาม (3) หรือหลักฐานอื่นที่สามารถแสดงสถานภาพของบุคคลและถิ่นที่อยู่ในทำนองเดียวกันในกรณีที่บุคคลดังกล่าวเป็นผู้ไม่มีหลักฐานตามที่กำหนด เช่น คนต่างด้าวหรือภิกษุ

ข. กรณีแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับของมูลนิธิ เอกสารประกอบด้วย

1) สำเนารายงานการประชุมหรือเอกสารอื่นที่แสดงถึงมติของคณะกรรมการของมูลนิธิให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับของมูลนิธิ (การจัดทำระเบียบวาระการประชุมเพื่อแก้ไขข้อบังคับของมูลนิธิให้ระบุไว้ในระเบียบวาระเพื่อพิจารณาเท่านั้น และองค์ประชุมต้องเป็นไปตามที่ข้อบังคับกำหนดไว้โดยเคร่งครัด)

2) สำเนาข้อบังคับของมูลนิธิฉบับปัจจุบันและข้อบังคับของมูลนิธิในส่วนที่ประสงค์จะขอแก้ไขเพิ่มเติม

3) แผนผังโดยสังเขป แสดงที่ตั้งสำนักงานใหญ่หรือสำนักงานสาขาแห่งใหม่ของมูลนิธิ และหนังสืออนุญาตจากเจ้าของ หรือผู้ครอบครอง ให้ใช้สถานที่ดังกล่าวพร้อมด้วยหลักฐานแสดงกรรมสิทธิ์หรือสิทธิในการครอบครองของผู้มีอำนาจอนุญาต ในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงที่ตั้งสำนักงานใหญ่หรือสำนักงานสาขา หรือมีการตั้งสำนักงานสาขาแห่งใหม่

2. การยื่นเรื่องราวต่อนายทะเบียน

การจดทะเบียนเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับของมูลนิธิ ในเขตกรุงเทพมหานครให้ยื่นเรื่องที่สำนักงานเขต สำหรับในต่างจังหวัดให้ยื่นเรื่องที่ว่าการอำเภอท้องที่ที่สำนักงานใหญ่มูลนิธิตั้งอยู่

3. การจดทะเบียน

มีขั้นตอนคล้ายกับการจัดตั้งมูลนิธิซึ่งเมื่อนายทะเบียนรับจดทะเบียนจะออกใบสำคัญแสดงการจดทะเบียนแต่งตั้งกรรมการขึ้นใหม่ทั้งชุดหรือเปลี่ยนแปลงกรรมการของมูลนิธิหรือการแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับของมูลนิธิตามแบบ (ม.น. 4) ค่าธรรมเนียม 50 บาท

คำแนะนำการจดทะเบียนมูลนิธิต

1. การยื่นคำขอจดทะเบียนเกี่ยวกับมูลนิธิ ผู้ยื่นคำขอต้องส่งหลักฐานประกอบในการยื่นคำขอตามที่ได้กำหนดไว้ในกฎกระทรวงว่าด้วยการจดทะเบียนมูลนิธิ การดำเนินการและการทะเบียนมูลนิธิ พ.ศ.2545 ให้ครบถ้วนถูกต้อง

2. ในการยื่นคำขอจดทะเบียนจัดตั้งมูลนิธิ ให้ผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อให้ดำรงตำแหน่งประธานกรรมการมูลนิธิจากคณะผู้จัดตั้งเป็นผู้ยื่นคำขอจดทะเบียน หากผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อเป็นประธานกรรมการมูลนิธิไม่สามารถดำเนินการได้ให้มอบอำนาจเป็นลายลักษณ์อักษรให้ผู้แทนเป็นผู้ยื่น

3. ในการยื่นคำขอจดทะเบียนแต่งตั้งกรรมการของมูลนิธิขึ้นใหม่ทั้งชุด การเปลี่ยนแปลงกรรมการของมูลนิธิและการแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับของมูลนิธิให้ประธานกรรมการของมูลนิธิหรือผู้ได้รับมอบหมายตามข้อบังคับหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายในที่ประชุมกรรมการของมูลนิธิเป็นผู้ยื่นคำขอ หากบุคคลดังกล่าวไม่สามารถดำเนินการได้ให้มอบอำนาจเป็นลายลักษณ์อักษรให้ผู้แทนเป็นผู้ยื่น

4. ในการยื่นคำขอจดทะเบียนเปลี่ยนแปลงกรรมการ การตั้งกรรมการขึ้นใหม่ทั้งชุด การแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับ และการเลิกมูลนิธิ ให้ตรวจสอบวันที่ในการยื่นเอกสารและปฏิบัติให้เป็นไปตามระยะเวลาการขอจดทะเบียนที่กำหนด โดยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อย่างเคร่งครัด ในกรณีที่มีการยื่นคำขอจดทะเบียนฯ มิได้ดำเนินการภายในระยะเวลาที่กำหนด ต้องแสดงหลักฐานการเปรียบเทียบปรับแนบคำขอจดทะเบียนด้วย

5. การลงนามในหนังสือให้คำมั่นเกี่ยวกับการยกทรัพย์สินให้มูลนิธิ ให้ผู้ที่ยกทรัพย์สินเป็นผู้ลงนาม ในฐานะผู้ให้คำมั่นพร้อมกับแนบรายการทรัพย์สินต่าง ๆ เช่น สำเนาบัญชีธนาคารที่มีชื่อผู้ให้คำมั่นหนังสือรับรองจากธนาคาร หรือโฉนดที่ดินกรณีทรัพย์สินที่จะยกให้เป็นที่ดิน ทั้งนี้ผู้ลงนามในฐานะผู้รับคำมั่นจะต้องเป็นผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อจากคณะผู้จัดตั้งให้เป็นประธานกรรมการมูลนิธิ

อนึ่ง ถ้าผู้ให้คำมั่นดังกล่าวเป็นบุคคลเดียวกันกับผู้ที่จะต้องรับคำมั่น ให้ผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อจากคณะผู้จัดตั้งให้เป็นประธานกรรมการมูลนิธิ มอบอำนาจเป็นลายลักษณ์อักษรให้คณะผู้จัดตั้งคนหนึ่งเป็นผู้ลงนามรับคำมั่น

6. ในการอนุญาตให้ใช้สถานที่ใดเป็นที่ตั้งของมูลนิธิ กรณีการจัดทะเบียนจัดตั้งมูลนิธิหรือการแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับ ผู้ยื่นคำขอต้องแสดงหลักฐานหนังสืออนุญาตจากเจ้าของสถานที่พร้อมด้วยหลักฐานแสดงกรรมสิทธิ์หรือสิทธิในการครอบครองของผู้มีอำนาจอนุญาต เช่น โฉนด ที่ดิน หลักฐานการซื้อขาย สัญญาเช่า เป็นต้น สำหรับกรณีใช้สถานที่ราชการเป็นที่ตั้งมูลนิธิ ให้ผู้มีอำนาจของส่วนราชการนั้นเป็นผู้อนุญาต

7. ในการจัดทำรายงานการประชุมเพื่อประกอบการยื่นขอจัดตั้งมูลนิธิ การแก้ไขข้อบังคับ การเปลี่ยนแปลงกรรมการของมูลนิธิ ให้บันทึกชื่อนามกรรมการผู้เข้าประชุม/ไม่เข้าประชุม/เข้าร่วมประชุม ให้ชัดเจน

8. ในการจัดประชุมคณะกรรมการของมูลนิธิเพื่อขอเปลี่ยนแปลงกรรมการ การแต่งตั้งกรรมการขึ้นใหม่ทั้งชุด และการแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับ ให้ต้องค้ำประชุมของคณะกรรมการของมูลนิธิให้ถูกต้องตามที่ข้อบังคับของมูลนิธิกำหนดและบันทึกรายงานการประชุมให้ชัดเจน

สำหรับการประชุมแทนจะนับเป็นองค์ประชุมรวมทั้งให้มีสิทธิออกเสียงแทนได้หรือไม่ให้เป็นไปตามข้อบังคับของมูลนิธิ และจะต้องมีหนังสือมอบอำนาจจากกรรมการมูลนิธิที่มอบให้ผู้อื่นประชุมแทนและมีสิทธิออกเสียงและที่ประชุมคณะกรรมการของมูลนิธิในครั้งนั้นมีมติเห็นชอบให้นับเป็นองค์ประชุมและให้ออกเสียงแทนได้ เว้นแต่ข้อบังคับของมูลนิธิได้กำหนดไว้เป็นอย่างอื่น

นอกจากนั้น การแต่งตั้งกรรมการของมูลนิธิในการขอจัดตั้งมูลนิธิ การเปลี่ยนแปลงกรรมการ และการตั้งกรรมการขึ้นใหม่ทั้งชุดของมูลนิธิจำนวนกรรมการและตำแหน่งของกรรมการให้เป็นไปตามข้อบังคับของมูลนิธิโดยเคร่งครัด

9. การจัดประชุมเพื่อพิจารณาเรื่องการเปลี่ยนแปลงกรรมการ แต่งตั้งกรรมการขึ้นใหม่ทั้งหมด และการแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับของมูลนิธิ ให้บรรจไว้ในระเบียบวาระเพื่อพิจารณาเท่านั้น เว้นแต่ข้อบังคับของมูลนิธิ ได้กำหนดไว้เป็นอย่างอื่น

10. หลักฐานสำเนาบัตรประจำตัวประชาชน บัตรข้าราชการ หรือบัตรอื่น ๆ และสำเนาทะเบียนบ้านที่ใช้เป็นเอกสารประกอบการยื่นคำขอ จดทะเบียนเกี่ยวกับมูลนิธิ ให้ผู้ซึ่งปรากฏชื่อในหลักฐานดังกล่าวเป็นผู้รับรอง สำเนาด้วยตนเอง

สำหรับเอกสาร ข้อบังคับ และสรรพหนังสืออันเป็นหลักฐาน ของมูลนิธิ ให้ประธานกรรมการมูลนิธิ (กรณีได้จดทะเบียนจัดตั้งมูลนิธิ ถูกต้องตามกฎหมายแล้ว) หรือผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อให้ดำรงตำแหน่งประธาน กรรมการมูลนิธิจากคณะผู้จัดตั้ง (กรณีขอจดทะเบียนจัดตั้งมูลนิธิ) เป็นผู้ลงนาม ในหลักฐานหรือรับรองสำเนาเอกสารทุกฉบับเว้นแต่ข้อบังคับของมูลนิธิ ได้กำหนดไว้เป็นอย่างอื่น

การบริหารกิจการมูลนิธิ

มูลนิธิเมื่อได้รับการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลแล้ว คณะกรรมการ มูลนิธิต้องดำเนินกิจการของมูลนิธิเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมาย แพ่งและพาณิชย์ พ.ศ.2535 กฎกระทรวง และภายใต้ข้อบังคับของมูลนิธิที่ได้ จดทะเบียนไว้โดยมีแนวการดำเนินงานของมูลนิธิที่สำคัญดังนี้

1. แนวทางการดำเนินงานแรกเริ่ม

เมื่อได้รับอนุญาตให้จัดตั้งเป็นมูลนิธิแล้ว ต้องเร่งจัดการประชุม คณะกรรมการมูลนิธิในเวลาอันสมควร เพื่อดำเนินงานในเรื่องดังต่อไปนี้

1.1 ให้ผู้ให้คำมั่นสัญญาโอนทรัพย์สิน ให้แก่มูลนิธิตาม คำมั่นสัญญาที่ให้ไว้แล้วเสร็จภายในเวลาที่กำหนด นับแต่วันจดทะเบียนมูลนิธิ

1.2 มอบหมายบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เป็นผู้ดำเนินการ
ขอเลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากรของมูลนิธิต่อสรรพากรท้องถิ่นที่สำนักงานใหญ่
มูลนิธิตั้งอยู่ภายใน 60 วันนับแต่วันที่ได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล

1.3 แต่งตั้งผู้ตรวจสอบบัญชี ที่ได้รับอนุญาต เพื่อให้เป็น
ผู้ตรวจบัญชีงบดุลของมูลนิธิในรอบปี

1.4 วางแผนดำเนินกิจการ ในการกำหนดเป้าหมายการ
ดำเนินการในรอบปีว่าจะทำอะไร อย่างไรและเมื่อใด เช่น การกำหนดว่าจะมี
การประชุมคณะกรรมการเมื่อใดบ้างในรอบปี ฯลฯ เป็นต้น

1.5 แต่งตั้งเจ้าหน้าที่ประจำสำนักงาน สำหรับปฏิบัติงาน
ประจำสำนักงาน (ถ้ามี)

1.6 จัดสำนักงานมูลนิธิ โดยจัดให้มีครุภัณฑ์ประจำสำนักงาน
เช่น โต๊ะ เก้าอี้ สำหรับเจ้าหน้าที่มูลนิธิและผู้มาติดต่อตามสมควร ตู้เก็บเอกสาร
ติดป้ายชื่อสำนักงานมูลนิธิและจัดให้มีเอกสารบัญชี สมุดรับส่งหนังสือ ไปเสร็จ
รับเงิน เอกสารบันทึกรายงานการประชุมสมุดคุมพัสดุครุภัณฑ์ ฯลฯ เป็นต้น

2. แนวทางการดำเนินงานของคณะกรรมการมูลนิธิตามแผนงาน
ที่กำหนดไว้

ในการบริหารกิจการมูลนิธิภายในรอบปี มีกิจกรรมที่สำคัญ
ที่ต้องปฏิบัติดังนี้

2.1 ดำเนินกิจการมูลนิธิตามที่ประชุมของคณะกรรมการ
มูลนิธิ ที่ได้มีมติให้ดำเนินการภายในกรอบกฎหมายและข้อบังคับของมูลนิธิ
ที่กำหนดไว้

2.2 ดำเนินการประชุมคณะกรรมการมูลนิธิ ตามกำหนด
ในข้อบังคับของมูลนิธิเพื่อกำหนดและดำเนินการของมูลนิธิ เช่น พิจารณา
รับรองรายงานการประชุมของคณะกรรมการมูลนิธิในครั้งที่ผ่านมา แต่งตั้ง
หรือมอบหมายกรรมการมูลนิธิหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ให้เป็นผู้ยื่นเรื่องราว
ขอจดทะเบียนเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับของมูลนิธิ (ถ้ามี) ฯลฯ
 เป็นต้น

2.3 ปฏิบัติตามข้อบังคับของมูลนิธิตามเรื่องแต่งตั้งกรรมการ
กรรมการบริหารกรรมการดำรงตำแหน่งต้องแต่งตั้งแทนแล้วนำไปจดทะเบียน
ต่อนายทะเบียนมูลนิธิภายใน 30 วันนับแต่วันที่มามีมติ

2.4 จัดทำ/ตรวจสอบบัญชีงบดุล เมื่อครบรอบปีบัญชีมูลนิธิ
จะต้องทำบัญชีรายได้-รายจ่าย งบดุลประจำปีโดยมีผู้ตรวจสอบบัญชีรับรอง
แล้วนำเสนอต่อที่ประชุมของคณะกรรมการมูลนิธิเพื่อนอนุมัติ รวมทั้งจะต้อง
เสนอให้ที่ประชุมแต่งตั้งผู้ตรวจสอบบัญชีที่ได้รับอนุญาตเป็นผู้ดำเนินการ
ตรวจบัญชีรับรองงบดุลในปีต่อไป

2.5 ยื่นแบบชำระภาษีนิติบุคคล โดยปกติรายได้ของนิติบุคคล
ที่ต้องเสียภาษีเงินได้นิติบุคคลจากยอดรายได้ก่อนหักรายจ่ายมีดังนี้

- เงินได้พึงประเมิน ตามมาตรา 40(8) แห่งประมวลรัษฎากร
ได้แก่ เงินได้จากธุรกิจการพาณิชย์ การเกษตร การอุตสาหกรรม การขนส่ง
หรืออื่น ๆ เสียภาษีในอัตราร้อยละ 2 ของรายได้ ก่อนหักรายจ่าย

- เงินได้อื่น ๆ นอกจากเงินได้พึงประเมินตามมาตรา 40 (8)
ซึ่งมิใช่รายได้จากการประกอบกิจการมูลนิธิ เช่น ดอกเบี้ยจากธนาคารและ
รายได้จากทุนของมูลนิธิเสียภาษีในอัตราร้อยละ 10 ของรายได้ก่อนหักรายจ่าย
ส่วนเงินหรือทรัพย์สินตามมาตรา 65 ทวิ(13) แห่งประมวลรัษฎากร คือ
เงินหรือทรัพย์สินจากเงินค่าลงทะเบียนหรือค่าบำรุงที่ได้รับจากสมาชิกหรือได้
จากการบริจาค หรือได้มาโดยเสนหา ได้รับการยกเว้นไม่ต้องนำมาคำนวณ
เป็นรายได้เพื่อเสียภาษี โดยนำเอกสารบัญชีงบดุลที่ผู้ตรวจสอบบัญชีรับรอง
บัญชีรายรับรายจ่าย บัญชีดอกผลอันเกิดจากเงินต้นที่มูลนิธินำฝากธนาคาร
หนังสือรับรองการยกเว้นการชำระภาษีของสรรพากรและรายการหักภาษี
ณ ที่จ่าย ยื่นต่อสรรพากรท้องถิ่นที่สำนักงานใหญ่ของมูลนิธิตั้งอยู่

2.6 ประชุมสามัญประจำปี ดำเนินการประชุมคณะกรรมการ
ของมูลนิธิเมื่อครบรอบปีเพื่อสรุปผลการดำเนินงานตามกำหนดในข้อบังคับ
ของมูลนิธิที่กำหนดไว้

2.7 ส่งรายงานผลการปฏิบัติงาน มูลนิธิจะต้องสรุปผลการ
ปฏิบัติงานในรอบปี (ตามแบบกระทรวงมหาดไทยกำหนด) ส่งให้นายทะเบียน
มูลนิธิโดยส่งผ่านเขตหรืออำเภอแห่งท้องที่ที่สำนักงานใหญ่ของมูลนิธิตั้งอยู่
ภายในเดือนมีนาคมของทุกปี พร้อมบัญชีรายได้-รายจ่าย สำเนางบดุลของ
มูลนิธิในรอบปีที่ผ่านมา ซึ่งผู้สอบบัญชีรับอนุญาตได้รับรองความถูกต้องแล้ว
และสำเนารายงานการประชุมของมูลนิธิทุกครั้งที่ผ่านมา

ข้อกำหนดการปฏิบัติของมูลนิธิ

1. ผู้ใด ใช้คำว่า “มูลนิธิ” ประกอบกับชื่อ ในดวงตรา ป้ายชื่อ
จดหมาย ใบแจ้งความ หรือเอกสารอย่างอื่นเกี่ยวกับธุรกิจ โดยมีได้เป็นมูลนิธิ
ที่ได้จดทะเบียนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เว้นแต่เป็นการใช้
ในการขอจดทะเบียนเกี่ยวกับการตั้งมูลนิธิหรือในการแปลอักษรต่างประเทศ
เป็นอักษรไทยโดยมีอักษรต่างประเทศกำกับไว้ด้วย ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน
สองหมื่นบาท และปรับอีกวันละไม่เกินห้าร้อยบาทจนกว่าจะได้เลิกใช้

2. ผู้ใด ดำเนินการใด ๆ โดยกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด ให้บุคคล
อื่นหลงเชื่อว่าการนั้นเป็นมูลนิธิที่ได้จดทะเบียนตามประมวลกฎหมายแพ่ง
และพาณิชย์ และการกระทำความดังกล่าวจะเกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น
หรือประชาชน ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี หรือปรับไม่เกิน 40,000 บาท
หรือทั้งจำทั้งปรับ (พ.ร.บ.กำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน
ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคมและมูลนิธิ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535
มาตรา 61)

3. มุลนิธิ ต้องยื่นเรื่องราวขอจดทะเบียนแต่งตั้งหรือเปลี่ยนแปลง กรรมการหรือขอจดทะเบียนแก้ไขข้อบังคับ ภายในกำหนดเวลา 30 วัน หลังจากที่คณะกรรมการมูลนิธิมีมติในที่ประชุม หากไม่ดำเนินการต้องระวางโทษ ปรับไม่เกิน 10,000 บาท (พ.ร.บ.กำหนดความผิดฯ มาตรา 63 และ 64)

4. มุลนิธิ ไม่ให้ความร่วมมือหรือฝ่าฝืนต่อนายทะเบียนหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ที่นายทะเบียนมอบหมายเป็นหนังสือในการที่มีคำสั่งให้ชี้แจงแสดง ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกิจการของมูลนิธิหรือเรียกบุคคลมาสอบถามหรือให้ส่ง บัญชีและเอกสารต่าง ๆ ของมูลนิธิมาตรวจสอบหรือเข้าไปในสำนักงานของ มูลนิธิในระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตก เพื่อตรวจสอบกิจการ ต้อง ระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 เดือน หรือปรับไม่เกิน 10,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (พ.ร.บ.กำหนดความผิดฯ มาตรา 65)

5. กรรมการมูลนิธิ ดำเนินกิจการผิดวัตถุประสงค์ของมูลนิธิ และก่อให้เกิดภัยอันตรายต่อความสงบสุขของประชาชนหรือความมั่นคงของรัฐ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 60,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (พ.ร.บ.กำหนดความผิดฯ มาตรา 66)

6. มุลนิธิ ต้องส่งรายงานการดำเนินกิจการต่อนายทะเบียนมูลนิธิ ภายในเดือนมีนาคมของทุกปี พร้อมด้วยหลักฐานดังต่อไปนี้

6.1 รายงานการดำเนินกิจการของมูลนิธิในปีที่ผ่านมา

6.2 บัญชีรายได้-รายจ่าย และสำเนางบดุลของมูลนิธิในรอบปี ที่ผ่านมา ซึ่งผู้สอบบัญชีรับอนุญาตได้รับรองความถูกต้องแล้ว

6.3 สำเนารายงานการประชุมของคณะกรรมการมูลนิธิทุกครั้ง ในปีที่ผ่านมา

สมาคม

ความหมายของสมาคม

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 78 บัญญัติความหมายของสมาคมไว้ว่า “การก่อตั้งสมาคมเพื่อกระทำการใด ๆ อันมีลักษณะต่อเนื่องร่วมกันและมีใช่เป็นการหาทำไรหรือรายได้มาแบ่งปันกัน” ต้องมีข้อบังคับและจดทะเบียนตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ แสดงให้เห็นว่าการก่อตั้งสมาคมจะมีลักษณะ

1. เป็นการรวมตัวของกลุ่มบุคคล
2. เพื่อกระทำการใด ๆ เป็นการต่อเนื่องไม่ใช่ทำกันเพียงชั่วคราวชั่วคราวแล้วเลิกไป

3. เป็นแนวทางปฏิบัติ
4. ต้องจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล

กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง

1. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 78-109
2. พระราชบัญญัติกำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียนห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัดสมาคมและมูลนิธิ พ.ศ.2499 แก้ไขเพิ่มเติมโดย (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535

3. พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ.2485 แก้ไขโดยพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2486

มาตรา 5 ให้ยกเลิกความใน มาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ.2485 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา 14 สมาคมหรือองค์การใดซึ่งมีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับงานของสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ ไม่ว่าจะได้ตั้งอยู่ก่อนหรือไม่ก็ตาม ต้องได้รับอนุญาตจากสภาวัฒนธรรมแห่งชาติก่อนจึงจะดำเนินการจัดตั้งตามกฎหมายหรือดำรงอยู่ต่อไปได้...”

4. กฎกระทรวง (พ.ศ.2537) ออกตามความในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

5. กฎกระทรวงฉบับที่ 2 (พ.ศ.2547) ออกตามความในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

6. ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง แต่งตั้งนายทะเบียนสมาคม ลงวันที่ 15 กันยายน 2547

คำอธิบายข้อบังคับสมาคม

ข้อบังคับสมาคมเป็นแนวทางปฏิบัติของคณะกรรมการและสมาชิกของสมาคม และรายการในข้อบังคับสมาคมอย่างน้อยต้องมีรายการต่อไปนี้

1. ชื่อสมาคม เป็นการระบุชื่อเฉพาะของสมาคมนั้นๆ และจะต้องมีคำว่า “สมาคม” ประกอบชื่อด้วย

2. วัตถุประสงค์ของสมาคม เป็นรายการแสดงให้เห็นว่าสมาคมที่ตั้งขึ้นมีเป้าหมายจะกระทำในกิจการใดแน่ชัด

3. ที่ตั้งสำนักงานใหญ่และที่ตั้งสำนักงานสาขาทั้งปวง เป็นรายการแสดงสถานที่ตั้งสำนักงานใหญ่ของสมาคมและที่ตั้งสำนักงานสาขาของสมาคม หากสมาคมประสงค์จะจัดตั้งขึ้น

4. วิธีรับสมาชิกและการขาดจากสมาชิกภาพ เป็นรายการแสดงถึงวิธีการจัดหาสมาชิกและการขาดจากการเป็นสมาชิกของสมาคมนั้นๆ

5. อัตราค่าบำรุง เป็นการกำหนดอัตราค่าบำรุงสมาคมที่สมาชิกจะต้องชำระให้แก่สมาคมเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในกิจการของสมาคมแต่ละแห่ง

6. ข้อกำหนดเกี่ยวกับคณะกรรมการของสมาคม เนื่องจากในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับใหม่นี้ กำหนดให้การบริหารของสมาคมต้องกระทำในรูปคณะกรรมการเท่านั้น จึงกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับจำนวนกรรมการของสมาคม การตั้งกรรมการ วาระการดำรงตำแหน่งของกรรมการ การพ้นจากตำแหน่งของกรรมการและการประชุมของคณะกรรมการ

7. ข้อกำหนดเกี่ยวกับการจัดการสมาคม การบัญชีและทรัพย์สินของสมาคมเป็นการกำหนดถึงวิธีการบริหารสมาคม การจัดทำบัญชีและทรัพย์สินของสมาคม ว่าต้องทำอย่างไรสามารถตรวจสอบได้ในแต่ละปี

8. ข้อกำหนดเกี่ยวกับการประชุมใหญ่ เป็นการกำหนดถึงกำหนดเวลาและวิธีการประชุมใหญ่สมาชิก ของสมาคมได้ชัดแจ้ง

ข้อแนะนำการบริหารงานสมาคม

1. ลักษณะและการควบคุมสมาคม

การดำเนินการก่อตั้งนั้นจะต้องตั้งเป็นสมาคมซึ่งเป็นลักษณะกระทำการใด ๆ หนึ่งไปในทางสาธารณประโยชน์ มิใช่มีลักษณะเป็นการก่อตั้งอย่างอื่น ที่อาจจะหนักไปในทางบันเทิงเริงรมย์หรือการ หย่อนใจ เพราะนั้นจะเป็นสโมสร ซึ่งไม่มีการจดทะเบียนเป็นการตั้งสมาคมแต่อย่างใด เน้นชัดว่าต้องเป็น “การก่อตั้งสมาคม” โดยผู้ก่อตั้งต้องมีความมุ่งหมายเช่นนั้น มิใช่มุ่งหมายอย่างอื่น แต่การกระทำการใด ๆ ในที่นี้จะต้องเป็นกิจการที่ชอบด้วยกฎหมาย กิจการใดที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายแล้ว ย่อมไม่อาจตั้งเป็นสมาคมได้ นอกจากนี้อาจจะมีการกระทำอื่น ๆ อีกที่ไม่อาจทำได้ตามกฎหมาย คือ กิจการนั้นต้องห้ามโดยกฎหมาย กิจการที่พันวิสัยหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน การก่อตั้งสมาคมในสภาพดังกล่าว ย่อมทำไม่ได้เหมือนกัน ในเมื่อเป็นสมาคมแล้ว จะหยุดดำเนินการหรือไม่ดำเนินการในบางขั้นตอนโดยไม่มีการต่อเนื่องนั้น ย่อมไม่ใช่สมาคมเสียแล้ว

ดังนั้น คำว่า “ต่อเนื่อง” ในลักษณะของสมาคมนี้ จึงเป็นถ้อยคำใหม่ที่มีความสำคัญเน้นหนักให้เห็นชัดว่า ผู้บริหารสมาคมนั้นจะต้องกระทำการกิจการต่าง ๆ ของสมาคมตามวัตถุประสงค์อย่างต่อเนื่อง จะหยุดดำเนินการบ้างแล้วดำเนินการบ้างนั้น ย่อมไม่ถูกต้องตามความประสงค์ของกฎหมาย

สมาคมนั้นสามารถที่จะหาผลกำไรและรายได้ได้ แต่จะนำผลกำไรและรายได้นั้นมาแบ่งปันกันในระหว่างผู้ก่อตั้งหรือสมาชิกไม่ได้โดยจะต้องนำผลกำไรหรือรายได้นั้นเป็นของสมาคม เพื่อดำเนินการต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ของสมาคมต่อไป แต่ผู้บริหารหรือสมาชิกของสมาคมจะต้องไม่แบ่งปันกำไรหรือรายได้นั้น โดยต้องเป็นการทำงานด้วยความเสียสละให้แก่การบริหารสาธารณะ ซึ่งผู้ที่เป็นกรรมการหรือสมาชิกของสมาคมนั้น มีงานอย่างอื่นทำอยู่แล้ว และเป็นผู้เข้ามาทำงานให้แก่สมาคมโดยเสียสละในบางครั้งต้องเอาเงินจากกิจการงานของตนที่ทำอยู่แล้ว สละให้แก่สมาคมเพื่อเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะต่อไปด้วย

ผู้ร่างข้อบังคับจึงมีความจำเป็นต้องทำการร่างข้อบังคับให้มีความครบถ้วนตามกฎหมายผู้ดำเนินการของสมาคมก็ต้องดำเนินการให้เป็นไปตามข้อบังคับนั้น หากปฏิบัติผิดไปจากข้อบังคับ ย่อมจะไม่ถูกต้องย่อมถูกเพิกถอนเสียได้ เช่น

ข้อบังคับของสมาคมระบุไว้ชัดเจนว่าต้องมีสมาชิกสามัญถึง 3 ใน 4 เข้าชื่อกันขอให้มีการประชุมใหญ่วิสามัญ การที่สมาคมจัดให้มีการประชุมใหญ่วิสามัญโดยมีสมาชิกสามัญเข้าชื่อกันร้องขอไม่ถึง 3 ใน 4 จึงเป็นการฝ่าฝืนข้อบังคับสมาชิกของสมาคมนั้นย่อมมีสิทธิฟ้องร้องขอเพิกถอนมติการประชุมใหญ่วิสามัญนั้นได้

ข้อบังคับของสมาคมฉบับหนึ่งมีว่าผู้สมัครเป็นสมาชิกของสมาคมต้องมีสุขภาพสมบูรณ์ โดยมีใบรับรองแพทย์และต้องมีสุขภาพสมบูรณ์ โดยมีใบรับรองแพทย์และต้องไปให้กรรมการของสมาคมพิจารณาด้วยตนเอง และผู้สมัครต้องยื่นหนังสือแสดงความจำนงด้วยตนเอง กลับใช้ชื่อของอีกคนหนึ่งสมัคร ดังนี้ถือไม่ได้ว่าผู้ที่มิชื่อตามใบสมัครเป็นสมาชิกของสมาคมฉบับนั้นโดยชอบ สมาคมไม่มีความผูกพันที่จะจ่ายเงินให้แก่ผู้ที่ถูกระบุชื่อให้เป็นผู้รับเงินฉบับนี้ (ฎีกาที่ 265/2509 ถ. 29) หรือ

เมื่อสมาคมจัดให้มีการเลือกตั้งกรรมการฝ่าฝืนข้อบังคับของสมาคมที่ได้จดทะเบียนไว้ สมาชิกของสมาคมมีสิทธิฟ้องให้เพิกถอนการเลือกตั้งกรรมการที่ฝ่าฝืนข้อบังคับนั้นได้ แม้จะมีได้คัดค้านไว้ (ฎีกาที่ 532/2522 ถ. 528, ที่ 2585/2525)

ขอให้สังเกตว่า ผู้ที่จะฟ้องคดีได้นั้น อาจเป็นกรรมการหรือสมาชิกของสมาคมก็ได้ สามารถเป็นโจทก์ฟ้องให้เพิกถอนการปฏิบัติที่ผิดข้อบังคับของสมาคมได้

2. การแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับของสมาคม

เมื่อนายทะเบียนได้จดทะเบียนให้แล้ว ก็ย่อมจะมีผลใช้บังคับเป็นข้อบังคับได้เท่ากับความในข้อบังคับเดิมเป็นอันไม่ใช่ต่อไป ผลที่ใช้บังคับนี้ต้องระวังว่ากฎหมายบัญญัติให้มีผลเมื่อนายทะเบียนได้จดทะเบียนแล้ว ดังนั้นตราใบที่นายทะเบียนยังไม่ได้จดทะเบียนให้ แม้จะลงมติโดยที่ประชุมใหญ่ให้แก้ไขเพิ่มเติมแล้ว ข้อบังคับที่แก้ไขเพิ่มเติมนั้น จะยังไม่มีผลบังคับแต่อย่างใด โดยถือว่ายังไม่สมบูรณ์ไม่มีผลใช้บังคับแก่สมาคม (ฎีกาที่ 532/2522 ถ. 528)

การที่จะร่างข้อบังคับให้แตกต่างไปจากบทกฎหมายได้นั้น ต้องมีบทกฎหมายให้อำนาจเป็นข้อยกเว้นไว้โดยชัดแจ้ง จะบัญญัติข้อบังคับให้แตกต่างไปจากบทกฎหมายโดยกฎหมายไม่ได้ให้อำนาจไว้ไม่ได้เป็นอันขาด เพราะข้อบังคับจะมีอำนาจเหนือกฎหมายไม่ได้ กฎหมายต้องอยู่เหนือข้อบังคับ ดังนั้นหากข้อบังคับใดขัดต่อกฎหมาย ต้องถือกฎหมายเป็นใหญ่ และถือว่าข้อบังคับนั้นไม่มีผลใช้บังคับ ต้องบังคับกันตามกฎหมาย

แต่หากกฎหมายนั้นให้อำนาจในการออกข้อบังคับแตกต่างไปจากบทกฎหมายได้ จึงจะร่างข้อบังคับให้แตกต่างออกไป และเกิดผลใช้บังคับกันได้

ในการร่างข้อบังคับที่แตกต่างไปจากบทกฎหมายที่ให้อำนาจไว้นี้ ก็ต้องพิจารณาให้ชัดเจนอีกว่า กฎหมายให้อำนาจกำหนดข้อบังคับให้แตกต่างไปจากบทกฎหมายเรื่องอะไรด้วย จะต้องแตกต่างไปเฉพาะในเรื่องนั้นเท่านั้น จะแตกต่างในเรื่องอื่นที่กฎหมายไม่ได้ให้อำนาจไว้ไม่ได้ การแปลความเช่นนี้จะต้องดูความในตอนต้นให้ชัดเจนนั่นเอง และต้องแปลความข้อยกเว้นที่ต้องเขียนข้อบังคับให้สอดคล้องกับความในตอนต้นนั้น ไม่ใช่กำหนดข้อบังคับเป็นการยกเว้นหลักกฎหมายในเรื่องอื่น ๆ ทุกเรื่อง

เมื่อสมาคมเป็นนิติบุคคลแล้วก็สามารถดำเนินการต่าง ๆ ได้ในนามของสมาคมเหมือนบุคคลธรรมดาคนหนึ่ง สมาคมมีอำนาจฟ้องร้องได้ เช่น มีผู้กู้ยืมเงินของสมาคมไป สมาคมก็ฟ้องเรียกคืนได้ ผู้ยืม จะอ้างว่าสมาคมไม่มีวัตถุประสงค์ในการกู้ยืม ไม่มีอำนาจฟ้องหาได้ไม่

ตราใบใดที่ยังไม่มีการจดทะเบียน ก็ยังไม่เรียกว่า เป็นสมาคมยังไม่เป็นนิติบุคคล ไม่อาจจะดำเนินการในนามของสมาคมได้ การทำนิติกรรมต่าง ๆ ไม่ถือว่าทำในนามของสมาคม เช่น การให้เงินแก่สมาคมที่สร้างขึ้นโดยมิได้จดทะเบียนตามกฎหมายนั้น เพราะมีแต่ผู้ให้โดยไม่มีบุคคลเป็นผู้รับ ผู้ให้จึงยังคงเป็นเจ้าของเงินอยู่ (ฎีกาที่ 47/2491 2491 ฎ. 60) กิจการนั้นหากจะมีการฟ้องร้อง จะฟ้องนามของสมาคมไม่ได้ นอกจากนี้แม้แต่จะแก้ต่าง ก็ไม่อาจทำในนามของสมาคมได้เช่นเดียวกัน

3. สิ่งประกอบขึ้นเป็นสมาคม ; ชื่อของสมาคม

จะต้องมีคำว่า “สมาคม” การนำคำว่า “สมาคม” เข้าประกอบกับชื่อของสมาคมนั้นจะประกอบไว้หน้าหรือหลังชื่อ ก็ได้ ตามความต้องการของสมาคมนั้น เพราะกฎหมายไม่ได้บัญญัติชัดว่า จะต้องประกอบไว้ตรงใด เมื่อเป็นเช่นนี้จึงต้องแปลว่า จะนำ “สมาคม” นี้ไปประกอบไว้หน้าหรือหลังชื่อนั้นก็ได้ ไม่เป็นการขัดต่อกฎหมายแต่ประการใด

4. วิธีการขอจดทะเบียนสมาคม

“การขอจดทะเบียนนั้นให้ผู้จะเป็นสมาชิกของสมาคม จำนวนไม่น้อยกว่าสามคน ร่วมกันยื่นคำขอเป็นหนังสือต่อนายทะเบียนแห่งท้องที่ที่สำนักงานใหญ่ของสมาคมจะตั้งขึ้นพร้อมกับแนบข้อบังคับของสมาคม รายชื่อ ที่อยู่ และอาชีพของผู้ที่จะเป็นสมาชิกไม่น้อยกว่าสิบคนและรายชื่อที่อยู่ และอาชีพของผู้จะเป็นกรรมการของสมาคมมากับคำขอด้วย”

เมื่อกฎหมายใช้คำว่า “ผู้จะเป็นสมาชิก” และ “ผู้จะเป็นกรรมการ” ดังนั้น เมื่อจดทะเบียนเป็นสมาคมแล้ว ผู้นั้นอาจจะไม่ได้เป็นสมาชิกหรือเป็นกรรมการต่อมาก็ได้ เพราะย่อมมีการเปลี่ยนแปลงได้ แต่สมาคมที่ได้จดทะเบียนแล้วนั้น ยังคงเป็นสมาคมอยู่ตามเดิม เมื่อนายทะเบียนได้จดทะเบียนให้แล้วต่อไป

สมาคมจะตั้งขึ้น ณ ที่ใด นายทะเบียนท้องถิ่นนั้นก็สามารถรับคำขอได้โดยยื่นต่อนายทะเบียนท้องถิ่นนั้น จะยื่นคำขอเป็นสมาคม ยังสำนักงานสาขาที่จะจัดตั้งขึ้นไม่ได้

หากยังไม่ได้ร่างข้อบังคับก็ยังขอจดทะเบียนสมาคมไม่ได้ จะร่างข้อบังคับภายหลังจากจดทะเบียนสมาคมแล้วไม่อาจทำได้

ในกรณีที่นายทะเบียนจะไม่รับจดทะเบียนให้นั้น จะต้องเป็นเรื่องที่นายทะเบียนเห็นว่า

1. เนื่องจากวัตถุประสงค์ของสมาคมขัดต่อกฎหมายหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรืออาจเป็นภัยอันตรายต่อความสงบสุขของประชาชน หรือความมั่นคงของรัฐ หรือ

2. ผู้ยื่นคำขอจดทะเบียนไม่แก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงให้ถูกต้องภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ทราบคำสั่งของนายทะเบียน

ในกรณีนี้อาจจะเป็นเรื่องคำขอไม่ถูกต้อง หรือข้อบังคับ หรือรายชื่อสมาชิก หรือกรรมการไม่ถูกต้องครบถ้วน อาจจะทำให้มีการแก้ไขได้ตามที่กล่าวมาแล้ว

นายทะเบียนก็จะไม่รับจดทะเบียนทั้งต้องแจ้งคำสั่งพร้อมด้วยเหตุผลที่ไม่รับจดทะเบียนไปยังผู้ยื่นคำขอโดยไม่ชักช้า ซึ่งไม่ได้กำหนดเวลาไว้จะเป็นเวลาเท่าใดที่ไม่ชักช้าก็ได้

เมื่อผู้ยื่นคำขอได้รับคำสั่งไม่รับจดทะเบียนแล้ว ก็สามารถที่จะอุทธรณ์คำสั่งไม่รับนั้นไปยังรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยได้โดยทำเป็นหนังสือต่อนายทะเบียนนั้นภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำสั่งไม่รับจดทะเบียนแต่ถ้ารับจดทะเบียนแล้ว ก็ไม่ต้องอุทธรณ์

5. ภูมิลำเนาสมาคม

ในกรณีที่มีสมาคมสาขา ก็อาจจะมีภูมิลำเนาที่สำนักงานสาขาได้ โดยถือว่าที่ตั้งของสำนักงานสาขาเป็นภูมิลำเนาส่วนหนึ่งของสาขานั้น แต่การขอจดทะเบียนต้องขอจดทะเบียนสมาคมต่อที่ตั้งสำนักงานใหญ่ จะขอจดทะเบียนที่สำนักงานสาขาไม่ได้

6. การดำเนินงานของสมาคม

ดังนั้น เมื่อมีกรณีใดจะติดต่อกับสมาคม ก็ต้องติดต่อกับคณะกรรมการของสมาคม เพราะการบริหารงานของสมาคมในปัจจุบันจะทำในรูปของคณะกรรมการ หาได้ดำเนินการในรูปของผู้จัดการไม่

คณะกรรมการจึงเป็นตัวจักรหรือกลไกสำคัญที่จะทำให้สมาคมมีความเคลื่อนไหว แสดงให้เห็นถึงกิจการที่ทำให้ปรากฏนั้น ผู้อื่นซึ่งมิได้เป็นกรรมการของสมาคม ย่อมไม่ถือว่าเป็นผู้แทนของสมาคม แม้เดิม จะโดยวินิจฉัยว่าเมื่อผู้จัดการของสมาคมได้จ้างคนช่วยดูแลสถานที่ประกอบการถือว่าผู้รับจ้างนั้นเป็นผู้แทนอื่น ๆ ของสมาคมด้วย (ฎีกาที่ 2549/2536 ฎส. 77) ก็ตาม ปัจจุบันนี้ต้องถือว่าผู้รับจ้างเช่นนั้น ไม่ใช่ผู้แทนของสมาคมแล้ว จะต้องเป็นกรรมการที่ได้จดทะเบียน จึงจะเป็นผู้แทนของสมาคมได้

ผู้ที่จะดำเนินกิจการของสมาคมได้นั้น ต้องเป็นคณะกรรมการบุคคลอื่นใดแม้จะเป็นสมาชิกของสมาคม ก็ไม่มีอำนาจในการเข้ามาดำเนินงานของสมาคม

คณะกรรมการของสมาคมจะดำเนินกิจการของสมาคมได้เพียงใด หรือมีขอบเขตอย่างไรนั้นให้ดูตามกฎหมายและข้อบังคับของสมาคม กล่าวคือ หากมีกฎหมายบทใดหรือกฎหมายฉบับอื่นใด กำหนดให้คณะกรรมการดำเนินกิจการของสมาคมได้อย่างไรแล้ว คณะกรรมการของสมาคมก็สามารถดำเนินกิจการนั้นตามที่กฎหมายนั้น ๆ ให้อำนาจไว้

หากไม่มีกฎหมายใดกำหนดขอบอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการที่จะดำเนินงานของสมาคมได้ ก็ต้องพิจารณาตามข้อบังคับของสมาคมนั้นว่า ข้อบังคับของสมาคมได้ให้อำนาจกรรมการกระทำการใดได้บ้าง

นอกจากนี้ แม้ไม่มีกฎหมายหรือข้อบังคับโดยตรง คณะกรรมการก็ยังสามารถทำการของสมาคมได้ตามสภาพทั่วไป ไปที่บุคคลมีอยู่ภายในขอบวัตถุประสงค์ของสมาคมนั้น ๆ ข้อนี้คงเป็นอำนาจหน้าที่ตามปกติธรรมดาที่มีที่เป็นอยู่โดยทั่วไป

“บรรดากิจการที่คณะกรรมการของสมาคมได้กระทำไปแม้จะปรากฏในภายหลังว่ามีข้อบกพร่องเกี่ยวกับการตั้งหรือคุณสมบัติของกรรมการสมาคม กิจการนั้นย่อมมีผลสมบูรณ์”

หลักข้อนี้เป็นการรับรองผลการทำงานในกิจการของสมาคมที่ทำไปแล้ว เป็นลักษณะของการบริการสาธารณะ ผู้บริหารคือ คณะกรรมการไม่ได้มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องแต่ประการใด เป็นการทำงานโดยเสียสละเป็นประโยชน์แก่บุคคลทั่วไป ดังนั้น เมื่อได้มีการทำการของสมาคมไปแล้วตามที่เข้าใจว่าคณะกรรมการนั้นมีอำนาจทำได้ แต่ต่อมากายหลังจะปรากฏว่ามีความบกพร่องเกี่ยวกับการตั้งหรือคุณสมบัติของคณะกรรมการ กฎหมายจึงรับรองให้ว่า กิจการที่ทำไปแล้วนั้น ย่อมมีผลสมบูรณ์ เป็นการผูกพันสมาคมและบุคคลภายนอกทุกประการ

การที่กฎหมายรับรองเช่นนี้ ถือเป็นหลักประกันกิจการที่สมาคมได้ทำไปแล้วนั้น ไม่ทำให้เกิดผลเสียไป ทำให้บุคคลภายนอกมีความมั่นใจในผลงานที่ได้เกิดนิติสัมพันธ์กันขึ้นแล้วกับสมาคม ดังนั้น สมาคมจะอ้างความบกพร่องในการตั้งหรือคุณสมบัติของคณะกรรมการว่าไม่ถูกต้อง อันเป็นความบกพร่องภายในของสมาคมเอง ใช้ยันแก่บุคคลภายนอกไม่ได้ สมาคมต้องผูกพันด้วยนิติสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกที่ได้กระทำไปแล้วนั้นอันเป็นลักษณะของตัวแทนชัด นั่นเอง

ดังนั้นกิจการใดของสมาคมที่จะต้องทำนิติสัมพันธ์หรือติดต่อกับบุคคลภายนอก จะต้องทำโดยคณะกรรมการของสมาคม จะติดต่อกับสมาชิกของสมาคมเท่านั้น ย่อมไม่เกิดความผูกพันและไม่เกิดนิติสัมพันธ์ขึ้น เพราะกฎหมายกำหนดให้ผู้แทนของสมาคมที่จะแสดงเจตนาได้ก็คือ คณะกรรมการนั่นเอง ผู้อื่นจะแสดงเจตนาของสมาคมในฐานะเป็นผู้แทนของสมาคมไม่ได้

คณะกรรมการจึงมีความหมายเท่ากับเป็นจิตใจของสมาคม เพราะการแสดงออกต่าง ๆ ที่จะผูกพันสมาคมได้ จะต้องทำโดยคณะกรรมการที่กำหนดขึ้นนี้

ผู้ที่เป็นกรรมการของสมาคมจึงมีสิทธิและหน้าที่พิเศษแตกต่างไปจากสมาชิกของสมาคมด้วยสามารถสร้างนิติสัมพันธ์กับบุคคลอื่นต่าง ๆ ได้ซึ่งสมาชิกของสมาคมเองไม่สามารถกระทำได้และยังแตกต่างไปจากที่ประชุมใหญ่ของสมาคม เพราะที่ประชุมใหญ่แม้จะควบคุมคณะกรรมการ แต่ก็ไม่สามารถบริหารดำเนินการติดต่อกับบุคคลภายนอกได้เหมือนคณะกรรมการ

ในกรณีที่สมาคมจะตั้งกรรมการขึ้นใหม่ทั้งชุดหรือจะมีการเปลี่ยนแปลงกรรมการบางคน จะกระทำได้นั้นต้องกระทำตามข้อบังคับของสมาคมที่กำหนดไว้ตามที่กล่าวแล้วข้างต้น ถ้าข้อบังคับไม่ได้กำหนดไว้ จะทำการเปลี่ยนแปลงกรรมการไม่ได้

การเลือกตั้งคณะกรรมการนั้น ถ้าข้อบังคับไม่ได้กำหนดไว้ว่าจะให้เลือกตั้งที่ใด อาจจะไม่ต้องจัดให้มีการเลือกตั้งในที่ทำการของสมาคมก็ได้ เมื่อมีความจำเป็นหรือเพื่อความเหมาะสมก็อาจใช้สถานที่อื่นเป็นที่ทำการเลือกตั้งได้ ก็ถือว่าเป็นการเลือกตั้งกรรมการที่ชอบ (ฎีกาที่ 762/2526)

สำหรับการเปลี่ยนแปลงกรรมการสมาคมโดยมิได้จดทะเบียนการเปลี่ยนแปลงนั้นต่อนายทะเบียนดังกล่าว ย่อมจะไม่สมบูรณ์ตามกฎหมายในกรณีนี้ต้องถือว่ากรรมการที่ได้จดทะเบียนไว้เดิม ยังคงเป็นกรรมการโดยชอบด้วยกฎหมายตลอดมา (ฎีกาที่ 1478/2517 ฎ. 1060) กรรมการชุดเดิมจึงดำเนินกิจการต่าง ๆ แทนสมาคมได้ และยังมีอำนาจเป็นผู้แทนสมาคมในการติดต่อนิติสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกด้วย กรรมการที่เปลี่ยนแปลงโดยยังไม่จดทะเบียนนั้น จะไม่มีอำนาจกระทำการ ใด ๆ เลย เช่น ไม่มีอำนาจฟ้องคดีแทนสมาคม ไม่ว่าในคดีแพ่ง หรือคดีอาญา (ฎีกาที่ 1014/2533 ฎส. 198) ขึ้นกระทำไปก็เป็นการเสียเปล่า และในกรณีนี้จะถือว่าเป็นข้อบกพร่องเกี่ยวกับการตั้งหรือคุณสมบัติของกรรมการสมาคมตามมาตรา 88 ที่กล่าวมาแล้วไม่ได้ เพราะการตั้งและคุณสมบัติของกรรมการสมาคมครบถ้วนแล้ว เพียงแต่ไม่ได้ขอจดทะเบียนการเป็นกรรมการเท่านั้น เมื่อยังไม่มีการจดทะเบียนความเป็นกรรมการจะยังไม่เกิดขึ้นเลย จึงไม่มีอำนาจเป็นผู้แทนสมาคม หรือดำเนินกิจการของสมาคมแต่อย่างใด ความในมาตรา 88 ขึ้น จะต้องได้ความว่ามีการจดทะเบียนเปลี่ยนแปลงกรรมการแล้วเท่านั้น แต่การตั้งหรือคุณสมบัติมีความบกพร่อง จึงสามารถดำเนินกิจการของสมาคมได้ ตามที่จดทะเบียนการเป็นกรรมการไว้แล้ว

ในระหว่างที่ยังไม่มีการจดทะเบียนกรรมการของสมาคมชุดใหม่ ถ้าข้อบังคับของสมาคมมิได้กำหนดไว้เป็นอย่างอื่นกฎหมายให้กรรมการชุดเดิมปฏิบัติหน้าที่กรรมการของสมาคมต่อไปจนกว่าจะได้มีการจดทะเบียนกรรมการของสมาคมชุดใหม่ ข้อนี้จึงเป็นข้อที่ยืนยันได้ว่าตราบไคที่กรรมการชุดใหม่ยังไม่ได้จดทะเบียนนั้น การปฏิบัติงานใด ๆ ของสมาคมจะไม่เกิดผลสมบูรณ์ และจะไม่ผูกพันสมาคมนั้น กรรมการชุดใหม่ที่ยังไม่จดทะเบียนจะไม่มีอำนาจกระทำการใด ๆ แทนสมาคมได้เลย

7. สมาชิกของสมาคม

สมาชิกของสมาคมนับว่ามีบทบาทเกี่ยวกับการดำเนินการของสมาคมเป็นอย่างมาก เพราะมีสิทธิที่จะตรวจตรากิจการของสมาคมได้ มีอำนาจเรียกประชุมใหญ่ และมีอำนาจฟ้องขอให้เพิกถอนมติที่ประชุมใหญ่นอกจากนี้หากปรากฏว่ามีการกระทำใดโดยไม่ชอบ เช่นการเลือกตั้งกรรมการฝ่าฝืนข้อบังคับของสมาคม สมาชิกก็สามารถฟ้องต่อศาลให้เพิกถอน การเลือกตั้งกรรมการนั้นได้ (ฎีกาที่ 532/2522 ฎ. 528)

ในการประชุมใหญ่ครั้งใด ถ้าได้มีการนัดประชุมหรือการลงมติโดยไม่ปฏิบัติตามหรือฝ่าฝืนข้อบังคับของสมาคมหรือบทบัญญัติในส่วนนี้ สมาชิกหรือพนักงานอัยการอาจร้องขอให้ศาลสั่งเพิกถอนมติในการประชุมใหญ่ครั้งนั้นได้ แต่ต้องร้องขอต่อศาลภายในหนึ่งเดือนนับแต่วันที่ที่ประชุมใหญ่ลงมติ

ข้อนี้ นับว่าเป็นสิทธิของสมาชิกอีกกรณีหนึ่ง เช่น

เมื่อข้อบังคับของสมาคมระบุไว้ชัดแจ้งว่าต้องมีสมาชิกสามัญถึง 3 ใน 4 เข้าชื่อกันร้องขอให้มีการประชุมใหญ่วิสามัญจึงจะจัดให้มีการประชุมใหญ่วิสามัญได้ การที่สมาคมจัดให้มีการประชุมใหญ่วิสามัญโดยมีสมาชิกสามัญเข้าชื่อกันร้องขอไม่ถึง 3 ใน 4 เป็นการฝ่าฝืนข้อบังคับสมาชิกของสมาคมจึงมีสิทธิฟ้องสมาคมให้เพิกถอนมติในการประชุมใหญ่วิสามัญนั้นได้ (ฎีกาที่ 889/2508)

8. การประชุมใหญ่ของสมาคม

การประชุมใหญ่สามัญของสมาคมนี้ คณะกรรมการจะต้องจัดทำเป็นประจำปี จะกำหนดวันเดือนใดของปีก็ได้ กฎหมายมิได้กำหนดไว้ สุดแล้วแต่ความสะดวกของคณะกรรมการที่จะจัดให้มีการประชุมใหญ่ แต่จะไม่จัดให้มีการประชุมใหญ่ไม่ได้

ข้อนี้ต้องเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการสมาคมที่จะต้องจัดการ เพราะกฎหมายกำหนดไว้ให้ “คณะกรรมการของสมาคมต้องจัด” คำว่า “ต้องจัด” จึงเป็นกรณีที่มีสภาพบังคับ ซึ่งเกิดผลในทางกฎหมายขึ้น ดังนั้น หากคณะกรรมการไม่เรียกประชุมใหญ่สามัญ ก็อาจจะถูกสมาชิกหาทางขับออกจากการเป็นกรรมการของสมาคมในฐานะที่ปฏิบัติตนไม่เหมาะสมก็ได้ แต่กรณีที่คณะกรรมการไม่จัดให้มีการประชุมใหญ่นี้ ยังไม่มีบทลงโทษทางอาญาแต่ประการใด คงเป็นแต่เพียงความรับผิดชอบทางสังคม ที่สามารถจะพิจารณาในความบกพร่องของคณะกรรมการเท่านั้น

คำว่า “คณะกรรมการ” ที่จะต้องจัดให้มีการประชุมใหญ่ในที่นี้ มิได้หมายถึงกรรมการคนหนึ่งคนใดหรือหลายคน แต่เมื่อกรรมการคนหนึ่งคนใดเห็นควรที่จะเรียกประชุมใหญ่วิสามัญก็ชอบที่จะนัดเรียกประชุมกรรมการเพื่อพิจารณากันเสียก่อน (ฎีกาที่ 2564/2532 ฎส. 136) เมื่อที่ประชุมลงมติให้เรียกประชุมใหญ่ ผู้ที่เป็นประธานกรรมการหรือนายกสมาคม ซึ่งทำในนามของคณะกรรมการที่สามารถลงชื่อเรียกประชุมใหญ่ได้ โดยไม่ต้องลงชื่อกรรมการทุกคนในหนังสือเรียกประชุมใหญ่

9. การประชุมใหญ่วิสามัญ

ในกรณีที่สมาชิกเรียกประชุมใหญ่วิสามัญนี้จะต้องมีเหตุผลสมควรเหมือนกัน ไม่ใช่เรียกประชุมในกรณีที่ไม่มี ความจำเป็นอันใด เหตุนี้กฎหมายจึงได้บัญญัติให้ต้องมีสมาชิกเห็นด้วยจำนวนพอสมควรจึงจะเรียกประชุมใหญ่วิสามัญได้

สมาชิกจะเรียกประชุมใหญ่วิสามัญได้จะต้องมีจำนวนอย่างใดอย่างหนึ่งใน 3 กรณีคือ (1) มีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมด หรือ (2) มีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยคน หรือ (3) มีจำนวนไม่น้อยกว่าที่กำหนดไว้ในข้อบังคับ

จะใช้จำนวนสมาชิกข้อใดข้อหนึ่งก็ได้ตามแต่จะรวบรวมได้ สามารถเรียกประชุมใหญ่วิสามัญได้ทั้งสิ้น และเป็นการถูกต้อง ถ้าจำนวนสมาชิกไม่ครบในข้อหนึ่งข้อใด แม้จะมีสมาชิกมาประชุมใหญ่และลงมติในการประชุมใหญ่แล้ว ย่อมไม่ถูกต้องตามกฎหมาย สมาชิกอื่นก็อาจฟ้องขอให้เพิกถอนมติของที่ประชุมใหญ่วิสามัญนั้นได้ (ฎีกาที่ 889/2508)

เมื่อได้จำนวนสมาชิกครบถ้วนตามกฎหมายดังกล่าวแล้ว ก็จะต้องทำเป็นหนังสือร้องขอต่อคณะกรรมการของสมาคมให้เรียกประชุมใหญ่วิสามัญ และในหนังสือร้องขอนั้นต้องระบุด้วยว่าประสงค์ให้เรียกประชุมเพื่อการใด

ดังนั้นจะต้องทำเป็นหนังสือร้องขอต่อคณะกรรมการ จะใช้วิธีร้องขอด้วยวาจาไม่ได้ เพราะไม่มีผลตามกฎหมาย และสิ่งที่สำคัญก็คือต้องระบุในหนังสือนั้นด้วยว่าจะประชุมใหญ่เพื่อการใด ซึ่งตรงนี้เป็นเรื่องที่สำคัญเพราะการประชุมในเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ นั้นเป็นการสิ้นเปลือง และต้องเสนอต่อสมาชิกที่ร่วมลงชื่อด้วยว่า เรื่องที่จะประชุมเป็นเรื่องอะไร หากสมาชิกเห็นด้วยว่าเป็นเรื่องจำเป็นและมีความสำคัญ สมาชิกก็จะยอมลงชื่อร่วมในการเรียกประชุมใหญ่ได้ ดังนั้นเรื่องที่จะขอให้เรียกประชุมใหญ่วิสามัญนี้จะต้องได้แจ้งให้สมาชิกได้ทราบตอนร่วมกันลงชื่อเพื่อเรียกประชุมใหญ่แล้ว

เมื่อคณะกรรมการได้รับหนังสือแล้วก็มีหน้าที่ที่จะต้องเรียกประชุมใหญ่วิสามัญ โดยต้องจัดให้มีการประชุมขึ้นภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับคำร้องขอ แต่ถ้าคณะกรรมการไม่เรียกประชุมใหญ่สมาชิكدังกล่าวก็สามารถเรียกประชุมใหญ่เองได้

ในลักษณะนี้จะเห็นได้ว่า ไม่ได้บังคับเคร่งครัดว่าคณะกรรมการจะต้องเรียกประชุมใหญ่ให้ เพราะคณะกรรมการอาจจะไม่สามารถเรียกประชุมใหญ่ให้ก็ได้ จึงได้บัญญัติต่อไปให้สมาชิกสามารถเรียกประชุมใหญ่เองได้ ทั้งนี้ไม่มีบทลงโทษคณะกรรมการที่ไม่เรียกประชุมใหญ่ไว้ ก็พอจะมองเห็นแล้วว่าเป็นสิทธิของคณะกรรมการอาจไม่เรียกประชุมใหญ่วิสามัญให้ตามหนังสือร้องขอของสมาชิกได้

เหตุผลที่เป็นเช่นนั้น ก็เพราะในบางเรื่องอาจจะเป็นการกระทบกระเทือนต่อคณะกรรมการหรืออาจจะเป็นเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ที่ไม่สามารถจะเรียกประชุมใหญ่ให้เป็นการสิ้นเปลือง ทางคณะกรรมการอาจจะพิจารณาเห็นว่ายังไม่จำเป็นที่จะต้องเรียกประชุมใหญ่ ก็อาจจะสั่งหรือไม่อนุญาตให้เรียกประชุมใหญ่โดยมีเหตุผลก็ได้

เมื่อเป็นเช่นนี้ หากสมาชิกเห็นว่ายังมีความจำเป็นที่จะต้องให้มีการประชุมใหญ่ จำนวนสมาชิกข้อใดข้อหนึ่งรวมกันดังกล่าวข้างต้น ก็สามารถที่จะเรียกประชุมใหญ่วิสามัญเองได้ เมื่อลงมติไปอย่างไร ย่อมมีผลใช้บังคับได้ ซึ่งคณะกรรมการของสมาคมต้องปฏิบัติตามนั้น

“ในการเรียกประชุมใหญ่ คณะกรรมการของสมาคมต้องส่งหนังสือนัดประชุมไปยังสมาชิกทุกคน ซึ่งมีชื่อในทะเบียนของสมาคมก่อนวันนัดประชุมไม่น้อยกว่าเจ็ดวันหรือลงพิมพ์โฆษณาอย่างน้อยสองคราวในหนังสือพิมพ์ที่แพร่หลายในท้องที่ฉบับหนึ่งก่อนวันนัดประชุมไม่น้อยกว่าเจ็ดวันก็ได้

การเรียกประชุมใหญ่ต้องระบุสถานที่ วัน เวลา และระเบียบวาระการประชุมและจัดส่งรายละเอียดและเอกสารที่เกี่ยวข้องตามควรไปพร้อมกันด้วย สำหรับการเรียกประชุมใหญ่โดยการพิมพ์โฆษณารายละเอียดและเอกสารดังกล่าวต้องจัดไว้และพร้อมที่จะมอบให้แก่สมาชิกที่ร้องขอ ณ สถานที่ที่ผู้เรียกประชุมกำหนด”

การลงพิมพ์โฆษณาในหนังสือพิมพ์นั้นกฎหมายไม่ได้เจาะจงว่าใครจะเป็นผู้ลงพิมพ์ ดังนั้น หากสมาชิกประสงค์เรียกประชุมใหญ่เองตามมาตรา 96 วรรคท้าย ก็สามารถลงพิมพ์โฆษณาในหนังสือพิมพ์ไม่น้อยกว่าสองครั้ง ก่อนวันนัดประชุมไม่น้อยกว่าเจ็ดวันก็ได้ โดยไม่ต้องส่งหนังสือนัดประชุมไปยังสมาชิกทุกคนที่มีชื่อในทะเบียนของสมาคม

สำหรับการเรียกประชุมใหญ่โดยการพิมพ์โฆษณาในหนังสือพิมพ์นั้น ไม่อาจจะส่งรายละเอียดและเอกสารดังกล่าวไปให้สมาชิกได้ และไม่อาจลงรายละเอียดในหนังสือพิมพ์ได้ เนื่องจากการโฆษณามีเนื้อหาที่จำกัดผู้จัดประชุม จึงต้องจัดรายละเอียดและเอกสารดังกล่าวไว้และพร้อมที่จะมอบให้แก่สมาชิกที่ร้องขอ ณ สถานที่ที่ผู้เรียกประชุมกำหนด แต่ถ้าสมาชิกที่รู้เรื่องอยู่แล้ว ไม่ร้องขอเอารายละเอียดและเอกสารดังกล่าวก็ไม่จำเป็นต้องจัดให้สามารถเข้าประชุมได้ตามที่รู้อยู่เช่นนั้นแล้ว

“การประชุมใหญ่ของสมาคมต้องมีสมาชิมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดจึงจะเป็นองค์ประชุม เว้นแต่ข้อบังคับของสมาคมจะกำหนดองค์ประชุมไว้เป็นอย่างอื่น

ในการประชุมใหญ่ครั้งใด ถ้าไม่ได้องค์ประชุมตามที่กำหนดไว้ และการประชุมใหญ่นั้นได้เรียกตามคำร้องขอของสมาชิก ก็ให้งดการประชุม แต่ถ้าเป็นการประชุมที่สมาชิกมิได้เป็นผู้ร้องขอ ให้คณะกรรมการของสมาคมเรียกประชุมใหญ่อีกครั้งหนึ่ง โดยจัดให้มีการประชุมขึ้นภายในสิบวันนับแต่วันที่นัดประชุมครั้งแรก การประชุมครั้งหลังนี้ไม่บังคับว่าจะต้องครบองค์ประชุม” โดยข้อบังคับนั้นอาจจะกำหนดจำนวนสมาชิกที่เข้าประชุมเป็นองค์ประชุมมากกว่าหนึ่งร้อยคนหรือน้อยกว่าหนึ่งร้อยคนหนึ่งมากกว่ากึ่งหนึ่งหรือน้อยกว่ากึ่งหนึ่งก็ได้ และที่สำคัญที่สุดก็คือ ข้อบังคับของสมาคมจะกำหนด

องค์ประชุมไว้มากกว่าหนึ่งร้อยคนหรือน้อยกว่าหนึ่งร้อยคนเท่าใดก็ได้ กฎหมายไม่ได้กำหนดไว้ ถ้าข้อบังคับกำหนดไว้เป็นอย่างใดก็เป็น ไปอย่างนั้น บทกฎหมายย่อมเป็นอันตกไป และเมื่อมีสมาชิกมาประชุมครบตามที่ข้อบังคับกำหนดไว้ ก็ถือว่าเป็นองค์ประชุมครบถ้วน

ในการประชุมใหญ่ ไม่ว่าในครั้งใด ถ้าสมาชิกมาไม่ครบองค์ประชุม ไม่ว่าตามกฎหมายหรือตามข้อบังคับแล้วแต่กรณี ให้พิจารณาดังต่อไปนี้

ก. การประชุมใหญ่นั้นถ้าเป็นการประชุมที่ได้เรียกตามคำร้องขอของสมาชิก ก็ให้งดการประชุม หมายความว่า จะประชุมใหญ่ไม่ได้และจะเรียกประชุมใหญ่ติดต่อกันก็ไม่ได้

ข. แต่ถ้าเป็นการประชุมใหญ่ที่สมาชิกมิได้เป็นผู้ร้องขอให้คณะกรรมการของสมาคมเรียกประชุมใหญ่อีกครั้งหนึ่งโดยจัดให้มีการประชุมขึ้นภายในสิบสัปดาห์นับแต่วันทีนัดประชุมครั้งแรก การประชุมครั้งหลังนี้ไม่บังคับว่าจำต้องครบองค์ประชุม

เป็นประชุมใหญ่ที่คณะกรรมการเรียกประชุมแล้ว สามารถเรียกประชุมใหญ่ 2 ครั้ง ติดต่อกันไปได้เลยในระยะเวลาสิบสัปดาห์ คือ หากวันแรกทีนัดประชุมมีสมาชิกมาไม่ครบองค์ประชุมตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายหรือข้อบังคับแล้ว ก็สามารถประชุมในวันรุ่งขึ้นได้เลย โดยกำหนดไว้ในหนังสือเรียกประชุมนั้น ซึ่งผู้เรียกประชุมจะต้องรู้ถึงความสำคัญของการกำหนดวันประชุมครั้งนี้ โดยสามารถกำหนดวันประชุมครั้งที่สองภายในสิบสัปดาห์นี้ไป ในหนังสือเรียกประชุมครั้งแรกได้เลย โดยไม่ต้องออกหนังสือเรียกประชุมครั้งที่สองให้เสียเวลาอีก เมื่อการประชุมในวันแรกมีสมาชิกมาไม่ครบองค์ประชุม ก็ประชุมครั้งที่สองตามที่กำหนดไว้ ในหนังสือเรียกประชุมได้เลย หากไม่มีกำหนดใช้ในการเรียกประชุมครั้งแรก ก็ต้องเรียกประชุมครั้งที่สองโดยออกหนังสือใหม่ ทำให้เสียเวลาและอาจจะแจ้งหรือโฆษณาไม่ทันตามเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้

ดังนั้น การที่คณะกรรมการเรียกประชุมจึงต้องมีแผนสองในการเรียกประชุมใหญ่ไว้ในการเรียกประชุมครั้งแรก ก็จะไม่แก้ปัญหาคาที่สมาชิกมาไม่ครบองค์ประชุมได้

ขอให้สังเกตให้ชัดว่า ในการประชุมใหญ่ครั้งที่สองนี้ กฎหมายระบุว่า “การประชุมครั้งหลังนี้ไม่บังคับว่าต้องครบองค์ประชุม” กฎหมายเปิดโอกาสให้มีการประชุมใหญ่ได้อย่างเต็มที่แม้จะมีจำนวนสมาชิกมาไม่ครบองค์ประชุม และไม่ได้กำหนดว่าจะต้องมีสมาชิกมาจำนวนกี่คนในครั้งที่สองนี้ จึงจะเป็นองค์ประชุม ทำให้เห็นว่าการประชุมใหญ่ครั้งที่สองนี้ จะมีสมาชิกมากี่คนก็ได้ ไม่จำกัดจำนวนไว้ ก็สามารถประชุมใหญ่ไปได้เลย แม้มีสมาชิมาประชุมเพียงคนเดียว ก็ประชุมใหญ่ไปได้ ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้สมาคมสามารถดำเนินกิจการนั้นไปได้โดยถือว่าผ่านมติของที่ประชุมใหญ่แล้ว

การประชุมใหญ่ในลักษณะแผนสองเช่นนี้จำนวนองค์ประชุมของสมาคมจะแตกต่างกับองค์ประชุมขององค์กรอื่นในลักษณะที่ว่า การประชุมครั้งหลังไม่มีการกำหนดองค์ประชุมไว้

สมาชิกของสมาคมสามารถมอบอำนาจให้สมาชิกอื่นเข้าประชุมและออกเสียงลงคะแนนแทนได้ และขอให้สังเกตข้อความในมาตราดังกล่าวให้ชัดว่า การมอบอำนาจให้เข้าประชุมแทนนั้นมีใช่เป็นการมอบอำนาจให้บุคคลอื่นใดก็ได้ เพราะกฎหมายกำหนดว่า จะต้อง “มอบอำนาจให้สมาชิกผู้ใด” เท่านั้น เหตุนี้ ผู้รับมอบอำนาจจากสมาชิกของสมาคมนั้น จะต้องเป็นสมาชิกของสมาคมนั้นด้วย จะมอบอำนาจให้บุคคลอื่นใดที่มีได้เป็นสมาชิกของสมาคมเข้าประชุมแทนไม่ได้หากมอบอำนาจให้บุคคลอื่นที่มีได้เป็นสมาชิกของสมาคมนั้น ผู้รับมอบอำนาจไม่มีอำนาจเข้าประชุมและลงคะแนนเสียงแทน

มติของที่ประชุมใหญ่สมาคมที่ได้กระทำลงไปแล้ว ย่อมใช้บังคับได้ และมีผลเป็นมติที่ถูกต้อง ผู้ใดจะอ้างว่าไม่ถูกต้อง และเพิกถอนเองไม่ได้ต้องร้องขอต่อศาล ให้ศาลสั่งเพิกถอนมติในการประชุมใหญ่ครั้งนั้นได้ แต่ตราบใดที่ยังไม่มีคำสั่งศาลให้เพิกถอนต้องถือว่าเป็นมติที่ชอบ สามารถปฏิบัติไปตามมตินั้นได้

โดยเฉพาะอย่างยิ่งการร้องขอให้ศาลเพิกถอนนี้จะต้องร้องขอภายในหนึ่งเดือนนับแต่วันที่ที่ประชุมใหญ่ลงมติ หากพ้นกำหนดหนึ่งเดือนดังกล่าวไปแล้ว จะร้องขอต่อศาลขอให้เพิกถอนมตินั้นไม่ได้ เพราะขาดอายุความฟ้องร้องเสียแล้ว (ฎีกาที่ 2365/2536) และผู้ใดจะอ้างว่ามตินั้นไม่ถูกต้องไม่ได้ ต้องปฏิบัติตามมตินั้น ทางนายทะเบียนก็ไม่อาจสั่งเพิกถอนมตินั้นได้เลย เพราะกฎหมายไม่ได้ให้อำนาจไว้ คงให้แต่อำนาจศาลที่จะเพิกถอนได้เท่านั้น

ผู้ที่จะต้องขอให้เพิกถอนมติที่ประชุมใหญ่ได้นั้น มี 2 คน ด้วยกันคือ

1. สมาชิก หรือ
2. พนักงานอัยการ

จะเป็นคนใดคนหนึ่งทั้งสองคนนี้สามารถใช้อำนาจอิสระร้องขอให้เพิกถอนมติที่ประชุมใหญ่ได้ ทั้งสองคนนี้ต่าง มีอำนาจอิสระที่จะร้องขอได้ตามสมควร แต่หากคนใดใช้สิทธิร้องขอให้เพิกถอนมติแล้วอีกฝ่ายหนึ่งก็ย่อมหมดสิทธิร้องขอต่อไป เพราะหากร้องอีกย่อมเป็นการร้องซ้อนในเรื่องเดียวกัน ต้องห้ามตามกระบวนการพิจารณาในศาล ตามประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความแพ่งได้

เหตุที่กฎหมายให้สมาชิก หรือพนักงานอัยการร้องขอเพิกถอนมติที่ประชุมใหญ่ได้ ก็เพราะสมาชิกเป็นผู้มีส่วนได้เสียของสมาคม ก็ต้องรักษาประโยชน์ของสมาชิกไว้ ด้วยหากสมาคมเป็นหนี้สินสมาชิกก็ต้องร่วมรับผิดชอบในส่วนของตนด้วย ส่วนทางอัยการนั้นเป็นเจ้าพนักงานของรัฐ หากมีการฝ่าฝืนกฎหมาย ก็เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องเข้าไปช่วยเหลือ โดยให้ทางอัยการทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือแทนรัฐ

สำหรับกรณีที่จะร้องขอต่อศาลให้เพิกถอนมติที่ประชุมใหญ่ได้นั้น มีอยู่ 2 เหตุด้วยกันคือ

1. มีการนัดประชุมโดยไม่ปฏิบัติตาม หรือฝ่าฝืนข้อบังคับของสมาคม หรือบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ในส่วนนี้ หรือ
2. มีการลงมติโดยไม่ปฏิบัติตามหรือฝ่าฝืนข้อบังคับของสมาคม หรือบทบัญญัติแห่งกฎหมายในส่วนนี้

ทั้งสองข้อนี้ เพียงกรณีใดกรณีหนึ่งก็สามารถร้องขอต่อศาล ขอให้เพิกถอนมติของที่ประชุมใหญ่ได้แล้ว

ขอให้สังเกตว่า ทั้งสองข้อนี้ต้องขอให้ศาลสั่งเพิกถอนมติในการประชุมใหญ่ครั้งนั้น แม้การนัดประชุมที่ฝ่าฝืน ก็ต้องร้องขอให้เพิกถอนมติของที่ประชุมใหญ่ จะร้องขอให้ศาลเพิกถอนการนัดประชุมไม่ชอบไม่ได้เพราะไม่มีกฎหมายกำหนดเงื่อนไขให้ร้องขอได้ คงมีบัญญัติให้ร้องขอเพิกถอนมติในการประชุมใหญ่เท่านั้น

ดังนั้น ถ้าไม่ใช่เป็นเรื่องที่สมาชิกฟ้องขอให้เพิกถอนมติของสมาคม ก็ไม่ต้องร้องขอต่อศาลภายในหนึ่งเดือนนับแต่วันที่ที่ประชุมใหญ่ลงมติ (ฎีกาที่ 57/2516 ก. 80) ในเรื่องอื่นที่ไม่ได้กำหนดอายุความไว้ต้องใช้อายุความตามหลักทั่วไป

10. การเลิกสมาคม

เมื่อเหตุที่จะเลิกสมาคมเกิดขึ้นแล้ว ย่อมทำให้สมาคมนั้นสิ้นสุดลง ไม่สามารถที่จะดำเนินการต่อไปได้ แม้จะดำเนินการใด ๆ ลงไปย่อมไม่เกิดผลในกฎหมาย เพราะเมื่อเลิกสมาคมแล้ว สมาคมนั้นก็ไม่นับเป็นนิติบุคคลต่อไปอีก (ฎีกาที่ 2097/2532 ก.ส. 17)

เมื่อเลิกสมาคมแล้ว คณะกรรมการของสมาคมก็หมดอำนาจหน้าที่ไปด้วย แต่บทบัญญัติในเรื่องเลิกสมาคมนี้ ยังได้บัญญัติให้ทำหน้าที่ต่อไปในการแจ้งการเลิกสมาคมต่อนายทะเบียนภายในสิบสี่วันนับแต่วันที่มีการเลิกสมาคม อันเป็นผล ทางกฎหมายที่ให้มีหน้าที่ปฏิบัติได้เท่านั้น กิจกรรมอื่น ๆ ที่กฎหมายไม่ได้ให้อำนาจไว้ย่อมกระทำมิได้ เพราะกระทำไปจะไม่เกิดผลทางกฎหมายแต่อย่างใด

การเลิกสมาคมนี้จะมีผลเป็นการเลิกสมาคมต่อเมื่อถือว่ามีเลิกกัน โดยผลทางกฎหมายที่บัญญัติไว้นั้น เมื่อเหตุ ให้เลิกสมาคมเกิดขึ้นแล้ว ผลของการเลิกสมาคมย่อมเป็นไปตั้งแต่วันนั้น มิใช่ นับแต่วันที่ลงประกาศในราชกิจจานุเบกษา เพราะการนำความไปประกาศในราชกิจจานุเบกษานั้น เพียงแต่ต้องการให้ประชาชนได้ทราบเท่านั้น แต่การเลิกสมาคมนั้น ได้เลิกไปแล้ว นับแต่เหตุนั้นได้เกิดขึ้น

เช่น การเลิกสมาคม เมื่อที่ประชุมใหญ่มีมติให้เลิกตามมาตรา 101(4) เมื่อที่ประชุมใหญ่มีมติเมื่อใด การเลิกสมาคมจะเกิดขึ้นเป็นผลทันทีที่การลงมติสิ้นสุดลง ส่วนการกระทำต่อไปนี้นี้เป็นผลในทางปฏิบัติที่จะต้องทำให้ถูกต้องตามกฎหมายต่อไปเท่านั้น สิทธิและหน้าที่ต่าง ๆ ของการเป็นนิติบุคคล และการรวมการได้สิ้นสุดลงไปแล้วตั้งแต่มีการลงมติให้เลิกสมาคม

11. ผู้มีอำนาจให้เลิกสมาคม

1. นายทะเบียนให้เลิกสมาคม
2. ศาลสั่งเลิกสมาคม
3. ผู้มีอำนาจให้เลิกสมาคมตามกฎหมายอื่น

กฎหมายพิเศษดังกล่าวนี้เป็นกฎหมายที่ว่าด้วยความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน (ฎีกาที่ 1267/2527) จึงมีความสำคัญเป็นพิเศษนอกเหนือไปจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่บัญญัติให้เลิกสมาคมไว้ จึงต้องปฏิบัติการเป็นไปตามกฎหมายพิเศษนั้น

12. ผลของการเลิกสมาคม

ในการเลิกนิติบุคคลก็ต้องมีการชำระบัญชี ดังนั้นสมาคมที่ต้องเลิกไปนี้ ก็ต้องมีการชำระบัญชีเช่นเดียวกัน โดยผู้มีอำนาจสั่งเลิกสมาคมนั้นก็สามารแต่งตั้งผู้ใดคนหนึ่ง หรือหลายคนเป็นผู้ชำระบัญชีได้ แม้ศาลสั่งเลิกสมาคมแล้ว ก็มีอำนาจตั้งผู้ชำระบัญชีได้ โดยจะใช้ผู้อื่นแทนไม่ได้ (ฎีกาที่ 585/2522)

ประกาศกระทรวงมหาดไทย
เรื่อง แต่งตั้งนายทะเบียน
ตามพระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติ บรรพ 1
แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
ที่ได้ตรวจชำระใหม่ พ.ศ. 2535

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 136 บรรพ 1 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
ที่ได้ตรวจชำระใหม่ พ.ศ. 2535 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย จึงออกประกาศแต่งตั้ง
นายทะเบียนดังต่อไปนี้

- 1 ในกรุงเทพมหานคร ปลัดกระทรวงมหาดไทย
- 2 ในจังหวัดอื่น ผู้ว่าราชการจังหวัด

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ 8 มิถุนายน 2535 เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2535

พลอากาศเอก อนันต์ กลินทะ
(อนันต์ กลินทะ)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

ประกาศกระทรวงมหาดไทย
เรื่อง แต่งตั้งนายทะเบียนสมาคม

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 109 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยออกประกาศไว้ ดังต่อไปนี้

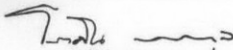
1. ให้ยกเลิกประกาศกระทรวงมหาดไทยเรื่อง แต่งตั้งนายทะเบียนสมาคม ลงวันที่ 26 มกราคม 2537 และให้แต่งตั้งนายทะเบียนสมาคมไว้ ดังต่อไปนี้

1.1 ในกรุงเทพมหานคร ให้อธิบดีกรมการปกครอง เป็นนายทะเบียนสมาคม

1.2 ในจังหวัด ให้ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นนายทะเบียนสมาคม

2. ประกาศนี้ให้มีผลใช้บังคับ ตั้งแต่วันที่ 8 ตุลาคม 2547 เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2547

(นายโกดิน พลกุล)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย